

Viatge, viatger, -era, viàtic, viaticar, viatjador, viatjant, viatjar, V. via

VIBRA, ant. 'escurçó', descendent semi-popular del ll. *VĪPĒRA* id. □ 1.ª doc.: 2.ª meitat S. XIII.

És la data que assignen Massó i Barrau a la versió catalana dels *Gesta Comitum* (transmesa en ms. de 1345): «Pere Ramon e'N Berenguer Ramon e Ramon Berenguer; los dos primers foren, per poch, de linatge de *vibra*, qui, naturalment, quant són al ventre de lur mare trenquen, e moren». ¹ N'és nova versió, la de PTomic en el S. xv: «los fills de la primera muller foren de natura de *vibre*, car lo primer, Pere Ramon, féu morir sa madrastra ---» (ed. 1534, i el *DAG*. ho cita de l'ed. de 1494 en la forma *vibria*). *VĪPĒRA* va deixar descendència en totes les llengües romàniques d'Occident, però en part, amb poca força, hi quedà antiquat, restant com a terme heràldic o simbòlic, com en cat. o el fr. *guivre*; i en tots ells presenta senyals de tractament mig-savi, sigui per l'evolució fonètica incompleta, o per les contaminacions que sofreix (cf. *VĪBORA*, *DCEC/DECH*) i pel mateix fet que en català sempre el nom viu ha estat l'altre: *ESCURÇÓ*.

«Van aguytant / una tal caça / qual, qui la caça, / pren mala lebra, / *vibra*, culebra / e febra aguda», ² JRoig (*Spill*, 218). *Vipares*, AntCanals (*Scipiò e An.*, p. 44, ms. or. del S. xv, ed. Miquel, p. 44). «De Ramon la ventura pocs anys durà: / una llengua de *vibre*, cor de renart, / a Ludovic lin porta missatge fals», MilàF, *Pros B.*, v. 218. V.-ne. més ex. medievals en *AlcM*, i *vibre* en Fc. de la Via, citat pel *DAG*. «*Vibria*. serpent coneguda; *vibrieta*», Busa-N.

Avui l'única denominació popular en quasi tot el domini lingüístic és *escurçó*. En algunes comarques valencianes semblen més arrelades, i no pertot castellanismes, les variants de la present. A l'extrem Sud es mantingué el mot en la forma pròpiament catalana, si judicem per la toponímia: «*El Cau de la vibra*», paratge del terme d'Elx (1963). A Benigànim i a Tavernes de Vallidigna asseguren que *vibores* és ben popular i bon valencià, i si bé a Tavernes reconeixien que també hi *askursó*, asseguraven que aquest, el sacre i la «*vibora*» eren distints, si bé rèptils anàlegs (1962).

Cosa semblant a la vall de Benasc, on a Gavàs l'admetien alhora junt amb *escurçó* (1965); a San Juan de Gistau ja només coneixien *culèbras* i *bibóras* (amb el conegut trasllat arag. de l'accent), 1965. En parlar xurro de la Serra d'Espadà, vaig trobar una forma anàloga al fr. ant. *guivre*, però la descripció que en donaren corresponia a l'anull o noia de serp, en la formuleta: «si la *grípja* viera / y el adragón sintiera / y el lobo 'fato tuviera / hombre ni mujer no hubiera² / seguro sobre la tierra», Alcúdia de Beo. A l'alt Aragó: «si te pica la *bibóra* / no vivirás una hora» Fiscal, 1965.

Variants locals *vibria* (supra, i veg. *AlcM*); *vibre*; ³ *vàvia*; *vípèra*.

DERIV.: *Viborera* 'llengua de bou'. *Vibró*: «Pendrà un cossi y, en lo forat de baix, posarà un canó tapat ab un *vibró* ab estopa», Mall., S. xvii (*DAG*). Sembla tractar-se d'un tascó cilíndric que embolcat d'estopa ⁶⁰

es posava per obtenir el canó; hi hauria comparació de forma amb el cos curt i cilíndric de l'escurçó, i al·lusió potser a les idees mig-supersticioses d'un rèptil o batriaci màgic en el fons de certs dipòsits d'aigua, que ha donat nom a la *rana* o *crapaudine* de les basses de molins etc. (veg. *RANA*, *GRIPAU*).

Això potser ens ajuda a entendre un **desvibronat*, mot rar medieval: «Guarda --- lo gloriós Fill de Déu, com té lo cors estès en l'arbre de la vera creu --- Veuràs los seus reverents braces, entrejats e *desvibronats*; veuràs los seus ulls eslanguits e de vista privats ---», BOliver (*Excit.*, 157). Ha de ser 'aflluït' o 'desllorigat, desconjuntat' o cosa semblant: per la manca del gruix cilíndric d'aquell obturador, o bé, o alhora, cf. ll. *musculus* pròpiament 'ratolí', comparació del múscul que corre sota la pell del braç, amb una bestiola. Ja el va usar Llull, en context una mica diferent i sentit igual, també a propòsit de la crucifixió: «e puis mirava lo seu preciós cors, tot nuu e fortment estirat, que tot era *desvibronat*», *Benedicta Tu*, 322. No és improbable que el mot de Llull fos imitat per Oliver i StVicent, ni que aquests el coneguessin de l'ús viu.

L'acc. que li dona StVicent, facilitaria un poc més l'explicació semàntica a base de la manca d'aquell *vibró*. Podria haver-hi també contacte lèxic (si bé més secundari) amb *virior* i amb *nirvi*, però no crec que sigui variant de *desbraonar* (sugerit pel gloss. de Colom), car el matís característic de 'desarticular' ens duu ben lluny del sentit de 'esllomar, privar de braó'. Es pot tenir en compte un mot de baix llatí antic *vibrianum* «axilla, fr. *aisselle*» («sub *vibrano* sinistri brachii apostema»), que Du C. troba en uns *Acta Scti Gerardi*; però essent un hapax poc ens pot guiar, i més aviat és el mot cat. antic, el que pot orientar cap a veure-hi un derivat del romànic *vibra* *VĪPĒRA*, o del seu derivat *vibró*. Menys encara ens orienten uns *vibrissa*, *vibrucae*, *vibracae* 'espècie de pèls' citats per Ernout-M. i Walde-H. (incerts hapax de glosses), si no és en el sentit que en tot això ha intervingut *VIPE-RA* × *VIBRARE*.

Ajuda a precisar els sentits un passatge comparable de StVicentF: «La quarta cosa que féu J. Christ és que, après que fo crucificat, los saygs llevaren la creu ab lo cors ensemps; e havie aquí un forat, e axí com la creu entrà en lo forat a plom, *desvibronà*s per lo pes del cors», *Serm.* III, 22.23; la Schib, *Vocab.* s. v. i p. 183 trad. deficientment 'desmembrar-se', i dubta sobre quin és el subjecte, decantant-se per creure que és Crist, però essent pel pes del cos i pel fet d'entrar de cop en el forat, és evident que aquí el subjecte és la creu i el sentit és 'desllorigar-se, desballestar-se'. Sobre l'etimologia no descarto del tot que sigui un *EX-VERTIBULARE* o *EX-VERTEBRARE* (sobretot si hi hagués transmissió mossàrab), passant per **esvirtborar*, o **esvirđobrar*, amb dissimilacions o metàtesis.

SAVIS: *Viperi* (*viperenc*, barbarisme). *Vipèrid*. *Viperina*.

¹ XI, 12. Sembla que s'hagi de llegir *morden*. Els escurçons i serps no pareixen sinó que l'embrió reben-ta del cos de la mare, doncs el romp o trenca: al-